

UOT: 330.322: 330.341

JEL: E22; F21; O16

MƏMMƏDOVA E.B.

Azərbaycan Kooperasiya

Universitetinin dosenti, i.ü.f.d.,

E-mail: mamedova.el@inbox.ru

İNVESTİSİYA MÜHİTİNİN YAXŞILAŞDIRILMASINA MANE OLAN PROBLEMLƏRİN TƏHLİLİ VƏ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ MƏSƏLƏLƏRİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – müasir dövrdə investisiya mühitinin yaxşılaşdırılmasına mane olan problemlərin təhlili və qiymətləndirilməsidir.

Tədqiqatın metodologiyası – sistemli və müqayisəli təhlil; müasir dövrdə investisiya mühitinin yaxşılaşdırılmasına mane olan problemlərin təhlili və qiymətləndirilməsindən çıxış etməklə, metodoloji yanaşmalar müəyyənləşdirilmişdir.

Tədqiqatın nəticələri – müasir dövrdə investisiya mühitinin yaxşılaşdırılmasına mane olan problemlərin təhlili və qiymətləndirilməsi məsələləri üzrə materialları ümumiləşdirməklə, tövsiyələr və təkliflər hazırlamaqdır.

Açar sözlər: *investisiya mühiti, investisiya mühitinin cəlb ediciliyi, investisiyaların səmərəlilik problemləri, birbaşa xarici investisiyalar.*

GİRİŞ

Dünya iqtisadi proseslərinin hazırkı inkişaf səmtlərindən və xüsusiyyətlərindən yanaşsaq, qlobal baxımdan daha çox aktuallığı ilə diqqət çəkən problemlərdən biri - ölkədə investisiya mühitinin cəlb ediciliyinin artırılması, investisiyaların hərəkəti üzrə daha səmərəli mexanizmlərin dövrüyyəyə cəlb edilməsi, bu proseslərə mane olan halların aradan qaldırılması və ümumilikdə, investisiyaların idarə edilməsi mexanizmlərinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi ilə bağlıdır. Dünyada baş verən iqtisadi proseslərdən müvafiq nəticələr çıxarmaqla, hər bir ölkə özünün iqtisadi prioritetlərini dəqiqləşdirərək, balanslaşdırılmış və uzunmüddətli dövr üçün investisiya siyasətinə və investisiya fəaliyyəti mexanizmlərinə malik olmalıdır [1, s.81]. Bunlarla bərabər, hər bir dövlət beynəlxalq investisiya əməkdaşlığı proseslərində fəallıq göstərməli, beynəlxalq maliyyə institutları və investisiya fondları, kompaniyaları ilə sıx əlaqələrin yaradılmasına maraq göstərməlidir. Belə ki, beynəlxalq səviyyədə aparılan araşdırmalar, investisiyaların səmərəli axını sayəsində iqtisadi mexanizmlərin məhsuldarlığının yüksəldilməsi məsələləri və investisiyaların cəlbinin intensivliyinə nail olunması müasir dövrdə aktuallığı ilə fərqlənir [2, s.105]. Eyni zamanda, qlobal iqtisadi çağırışlar şəraitində və dünyada baş

verən iqtisadi, maliyyə böhranlarının mənfi fəsadlarının davam etdiyi bir dövrdə iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsinin təmin edilməsi problemləri kifayət qədər mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İqtisadi inkişafıla bağlı proseslərin daha səmərəli təşkili bir çox problemlərə kompleks və sistemli baxılmasını tələb edir [3]. Bu proseslərdə, ilk növbədə, investisiya resursları tələb olunur. İntensiv daxil olan investisiya resursları, xüsusilə xarici investisiyalar iqtisadi islahatların sürətləndirilməsinə əlavə potensial formalaşdırır, iqtisadi inkişaf proqramlarının maliyyə təminatının gücləndirilməsinə imkan verir. İqtisadiyyat sahələrinin modernləşdirilməsi və müasir texnologiyalarla məhsuldarlığın artırılması, maksimum rəqabətqabiliyyətli müəssisələr şəbəkəsinin yaradılması da güclü investisiya axınlarının olduğu şəraitdə mümkündür. Bundan əlavə, dayanıqlı investisiya daxilolmaları milli iqtisadiyyatın sabit inkişafına və onun artım tempinin təmin olunmasına imkan verir [4]. İntestisiyaların davamlı və intensiv cəlbinin təşkili nəticəsində iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinin inkişaf prioritetlərinin reallaşdırılması üçün əlavə imkanlar formalaşdırılır. Xüsusilə xarici investisiyaların cəlbə üzrə işlək mexanizmlərin hazırlanması və fəal şəkildə tətbiqi əhəmiyyətli iqtisadi artım üçün əsas zəminlərdən hesab olunur. Belə ki, intensiv xarici investisiyalar axını

hesabına iqtisadi inkişafın artımı prioritetləri üzrə fəaliyyət tədbirlərinin etibarlı maliyyə təminatı formalaşdırılır, zəruri modernizasiya və yüksək texnologiyalar əsaslı istehsal sahələrinin yaradılması təmin edilir. Nəticədə, məhsuldarlığın əhəmiyyətli artımına şərait yaranır və iqtisadi artımın uzunmüddətli dövr üçün yeni mənbələri formalaşdırılır [5].

İnvestisiya mühitinin yaxşılaşdırılmasını əngəlləyən problemlərin təhlili və həlli yollarına yanaşmalar

Qeyd edək ki, müasir dövrdə investisiya mühitinin formalaşması və onun cəlbəediciliyinin artırılması məsələləri xeyli aktuallaşmışdır. Dünyada baş verən iqtisadi və maliyyə çətinlikləri, kapitalın intensiv hərəkətinə mane olan amillər, qlobal iqtisadi təhdidlər və tendensiyalar mövcud investisiya mexanizmlərinin yenilənməsi və təkmilləşdirilməsini tələb edir. Belə ki, uzun illər ərzində eyni metodoloji və praktiki yanaşmalarla həyata keçirilən investisiya siyasəti və investisiya fəaliyyəti artıq özünü doğrultmur və əksər ölkələr bu baxımdan ciddi çətinliklərlə üzləşmişlər. İqtisadi inkişaf tempini bərpa etmək və artırmaq üçün külli məbləğdə maliyyə və investisiya resursları tələb olunur, bu baxımdan investisiyaların intensiv cəlbə əksər dünya ölkələri, ilk növbədə, inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün strateji əhəmiyyət kəsb edir. Dövlətin investisiya siyasətinin əsasında iqtisadiyyatın strukturunun təkmilləşdirilməsi və yenidən qurulması, sahibkarlığın və özəl investisiya yatırımlarının stimullaşdırılması, əlavə iş yerlərinin yaradılması, sağlam rəqabət mühitinin formalaşdırılması yer almalıdır. Bu sırada mühüm yerlərdən birini investisiyalar tutur. İnvestisiya siyasətinin adekvatlığı və bu sahədə fəaliyyət mexanizmlərinin səmərəli təşkili iqtisadi proseslərə, o cümlədən iqtisadi artıma əlavə stimullar verir, iqtisadi fəallığı artırır [6]. Dövlət müxtəlif maliyyə və iqtisadi mexanizmlər vasitəsi ilə investisiya mühitinin səmərəliliyinin artırılmasını təmin etməli, bu sahədə güclü qanunvericilik bazası formalaşdırılmalı və işlək mexanizmlərin tətbiqinə nail olmalıdır. Eyni zamanda, dövlət səmərəli şəkildə maliyyə bazarlarına müdaxilə etməli və onların dünya maliyyə sistemindəki dəyişikliklərə adekvat olaraq tənzimlənməsinə nail olmalıdır [7].

Təbii və iqtisadi resurslardan milli iqtisadi maraqlar çərçivəsində istifadə edilməsində xarici investisiyalarla yanaşı, daxili investisiyalardan səmərəli istifadə olunması, işlək və əsaslandırılmış investisiya layihələrinin hazırlanması təmin olunmalıdır. Xarici investisiyalar üzrə sazişlər və kontraktlar bağlanarkən, milli maraqların və milli iqtisadi maraqların qorunması da vacib şərtlərdəndir. Belə ki, bir çox hallarda investisiya yatırımları xarici investorlardan və xarici təsirlərdən asılılıq mühitinə düşməyə də gətirib çıxara bilər, amma bu, o vaxt baş verər ki, milli iqtisadi maraqların qorunmasına konseptual baxışlar və yanaşmalar təmin edilməsin. Bu amillər baxımından yanaşdıqda, dünya iqtisadi proseslərində investisiyaların rolu və əhəmiyyəti maksimum aktuallığı ilə diqqət çəkir. Müasir və yüksək texnologiyalı iqtisadiyyat sahələrinin yaradılması prioritetlərini reallaşdırmaq istəyən dünya ölkələrində güclü investisiya siyasətinin formalaşdırılması lazım gəlir. Eyni zamanda, investisiya mühitinin real vəziyyətinin obyektiv qiymətləndirilməsi və bununla əlaqədar təhlilin kəmiyyət və keyfiyyət göstəricilərinin müəyyənləşdirilməsi vacib şərtlərdəndir. İnvestisiya mühiti və onun inkişafı ilə bağlı amillər dəqiq şəkildə təhlil olunduğu təqdirdə növbəti strateji addımların atılması üçün əsaslı zəmin formalaşdırılır [8]. Bundan əlavə, iqtisadiyyatın innovativ inkişafı, investisiya-innovasiya mexanizmlərinin səmərəliliyinin təhlili bu istiqamətlərdə məhsuldar fəaliyyət üçün tələb olunan tədbirlərin görülməsinə imkan verir [9]. İnvestisiya mühitinin təhlili və onun müasir vəziyyətinin qiymətləndirilməsi ilə bağlı məsələlərdə regional aspektlər də nəzərdən qaçırılmamalıdır. Belə ki, investisiya cəlbəediciliyinin yüksəldilməsində regional səviyyədə mövcud resurslardan səmərəli istifadənin təşkili və iqtisadi fəallığın yüksək olması mühüm əhəmiyyət kəsb edir [10]. Eyni zamanda, sahibkarlığın və biznesin fəallığını, səmərəliliyini təmin etmək üçün boğucu vergi elementləri dövrüyyədən çıxarılmalı, stimullaşdırıcı vergi qoyma mexanizmləri yaradılmalıdır. Bir sözlə, dövlət ölkədəki iqtisadi sistemin bütün tərkib hissələri üzrə investisiya cəlbəediciliyinə səy göstərməli və investisiya mühitinin beynəlxalq standartlar səviyyəsində formalaşdırılmasını təmin etməlidir.

Müasir dövrdə strateji əhəmiyyət daşıyan problemlərdən biri birbaşa xarici investisiyaların intensivliyinə nail olmaqdır. Əksər ölkələrdə bu problemin həlli yollarına nail olmaq mümkün olmamışdır. Dünyada baş verən maliyyə və iqtisadi böhranları, vətəndaş konfliktləri, müharibələr, terror hadisələri, ölkələr arasındakı əlaqələrin qeyri-sabitliyi, regional və ölkə maraqlarının beynəlxalq maraqlarla üst-üstə düşməməsi investisiya axınlarının hərəkətini əngəlləyən qlobal və regional problemlər kimi qiymətləndirilə bilər. Bu amillər baxımından, dövlətlər özlərinin əsaslandırılmış xarici investisiya strategiyasını formalaşdırmalı və onun reallaşdırılması üçün beynəlxalq səviyyədə daha çox fəallıq göstərməlidirlər [11]. Xarici investisiyaların intensivliyi və dayanıqlılığı yeni müəssisələr şəbəkəsinin yaradılmasında, ölkənin maliyyə bazarının sabitliyinin artırılmasında, yeni iş yerlərinin yaradılmasında, məşğulluğun gücləndirilməsində, ölkədə makroiqtisadi və makromaliyyə sabitliyinin təmin olunmasında önəmli əhəmiyyət kəsb edir [12, s.39]. Forma və yatırım şərtlərindən asılı olmayaraq, investisiyalar bütün hallarda tələb olunan fəaliyyət istiqaməti kimi diqqət çəkir. Yəni hər hansı bir layihənin reallaşdırılmasında istər-istəməz maliyyə maddələri və problemləri ortaya çıxır və bu kimi məsələlərin həlli isə investisiyaların cəlb edilməsini mütləq şəkildə şərtləndirir. Xarici investisiyaların cəlb şəraitində iqtisadiyyatda struktur dəyişikliklərinin aparılması, mövcud mexanizmlərin yenilənməsi, yaxud təkmilləşdirilməsi təmin olunmalıdır [13, s.41]. Bu baxımdan, investisiyaların cəlb, yerləşdirilməsi, gözlənilən gəlirlilik səviyyəsi, investisiyaların yatırılmasının sosial-iqtisadi effekti, nəticələri kompleks və sistemli şəkildə təhlil olunmalı və qiymətləndirilməlidir. Beynəlxalq təsnifatda investisiya axınlarının hərəkətinə əsasən üç qrup üzrə baxılır və bunlara birbaşa investisiyalar, portfel və digər investisiya yatırım formaları aiddir [14]. İnvestisiya cəlbediciliyinin artırılmasına mane olan problemlərin aradan qaldırılması və hüquqi bazanın gücləndirilməsinə daha çox diqqət yetirilməlidir [15, s.125]. Bundan əlavə, investisiya mühitinin məhsuldar fəaliyyət göstərməsinə, investisiya subyektlərinin səmərəli çalışmasına, investisiya axınlarının intensivliyinə əngəllik yaradan maneələrin aradan qaldırılması problemlərinə

xüsusi önəm verilməlidir. Bu halda, ölkəyə potensial investisiya yönəldilə biləcək kanalların, kompaniyaların, ölkələrin stimullaşdırılması, potensial investorlar üçün maksimum əlverişli şəraitin yaradılması ciddi nəzarət altında saxlanılmalı, dövlət tərəfindən zəruri tədbirlər görülməli, infrastruktur yaradılmalı, qanunların və normativ sənədlərin işləkliyinə nail olunmalıdır. Xarici investisiyaların cəlb məqsədilə birgə müəssisələrin yaradılması, yaxud əvvəlcədən razılaşmış şərtlərlə istehsal olunacaq məhsulların və ya göstəriləcək xidmətlərin bölüşdürülməsi məqsədilə tikilən müəssisələrin formalaşdırılması, yüz faizlik xarici kapitalla müəssisələrin yaradılması, xüsusi iqtisadi zonaların təşkili daha çox səmərə verir [16, s.46]. Fikrimizcə, bu qeyd olunanlar içərisində daha çox diqqət çəkən fəaliyyət istiqamətləri kimi birgə müəssisələrin təşkili və xüsusi iqtisadi zonaların yaradılması ölkəmiz üçün daha çox fayda verə bilərdi. Belə ki, müxtəlif xüsusi iqtisadi zona modellərinin ölkəmizin iqtisadi sisteminə daxil olması iqtisadiyyat sektorlarının fəaliyyətini gücləndirməklə yanaşı, bütövlükdə ölkə iqtisadiyyatının rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına və beynəlxalq inteqrasiya imkanlarının genişləndirilməsinə əlavə stimullar verir [17, s.338]. Xüsusi iqtisadi zonalar praktikada tez adaptasiya olunan iqtisadi mexanizmlər kimi dünyanın müxtəlif ölkələrində uğurla tətbiq edilmişdir. Bu zonalar ən mütərəqqi iqtisadi fəaliyyət sahələrinin qurulmasında və inkişaf etdirilməsində çoxlu sayda funksiyaları yerinə yetirir. Xüsusi iqtisadi zona statuslu fəaliyyət məkanlarında xarici investorlar özlərini daha rahat hiss edirlər, dövlətin bu zonalarda yaratdığı müvafiq şəraitdən, infraqstrukturdan, güzəştlərdən, sadələşdirilmiş fəaliyyət rejimlərindən istifadə etməklə öz kapitallarını artırmaq potensialı əldə edirlər və nəticədə investisiya yatırılan ölkə və onun iqtisadi subyektləri ilə bərabər, investisiyalar yönəldən investorların da maraqları təmin olunur [18]. Bu amillər baxımından, investisiyaların yatırılması proseslərinin bütün iştirakçıları üçün maraqlı və əlverişli olması şərtlərinə ciddi önəm verilməlidir. Eyni zamanda, investisiyalar və investisiya yatırımları bazar iqtisadiyyatı şəraitində həlledici iqtisadi-maliyyə mexanizmlərindən və elementlərindən hesab olunur. İnvestisiya yatırımlarının əsas məqsədi, şübhəsiz, gəlirlərin əldə edilməsidir və

bu da öz növbəsində kapitalın qorunması və artırılması anlamına gəlir. Müasir dövrdə investisiya resursları olmadan iqtisadiyyatın yüksək strateji hədəflərinin qarşıya məqsəd qoyulması və innovativ inkişafın təmin edilməsi qeyri-mümkündür [19]. Digər tərəfdən, ölkədə investisiya mühitinin maksimum yaxşılaşdırılması üçün bu proseslərdəki iqtisadi münasibətlərin səmərəlilik prinsipləri nəzərə alınmalıdır [20]. İnvestisiyaların səmərəliliyi baxımından, investisiya-innovasiya təşkilatlarının innovasiyalara maraqlarının artırılması, ölkədə milli innovasiya sisteminin əsas elementlərinin səmərəliliyinin təmin olunması, bu sahədəki problemlərə konseptual yanaşmaların strateji səviyyəyə qaldırılması vacib şərtlərdəndir. İnvestisiya-innovasiya təşkilatlarının fəaliyyətinin obyektiv təhlil olunması, qiymətləndirilməsi problemlərinə diqqət xeyli artırılmalıdır [21]. Ölkəyə daxil olan investisiyaların əhəmiyyətli hissəsinin sənaye sektoruna və onun müəssisələrinə yönəldilməsi problemlərinə daha geniş həcmdə yanaşmalar məqsəduyğundur. Belə ki, bu sahələrə investisiya cəlb etmədən texnologiyalar və innovasiyalar bazarlarının inkişaf etdirilməsi qeyri-mümkündür. Digər tərəfdən, güclü investisiya yatırımları olmadığı təqdirdə, sənaye müəssisələrinin rəqabətqabiliyyətliliyinin yüksəldilməsi xeyli çətin görünür [22, s.2137]. Buna görə də investisiya mühitinin formalaşması və investisiya fəallığının güclənməsi üçün investisiya proseslərinin səmərəliliyi və bununla bağlı problemlərin həllinə sistemli yanaşma təmin olunmalıdır. İnvestisiya prosesinin iştirakçıları ilə əlaqələrin səmərəliliyi və uzunmüddətli olması da vacib şərtlərdəndir [23]. Eyni zamanda, dünyada investisiya fəaliyyəti və investisiyaların hərəkəti ilə bağlı tendensiyaların dərinlən izlənilməsi, öyrənilməsi, bu prosesə təsir edən amillərin dəyərləndirilməsi və qiymətləndirilməsi ardıcıl şəkildə həyata keçirilməlidir. Dünya dövlətləri investisiya cəlbəediciliyinin artması və investorların fəal şəkildə ölkələrinə gəlməsi üçün stimullaşdırıcı tədbirlərin görülməsini təmin etməlidirlər [24]. Ölkədə investisiya axınlarının hərəkətinin maksimum səmərəliliyinin təmin edilməsi tədbirləri görülməli, bu proseslərin şəffaflığı təmin olunmalı və ümumilikdə investisi-

yaların hərəkətinə mane olan halların aradan qaldırılması tədbirləri sistemli və ardıcıl şəkildə həyata keçirilməlidir.

Azərbaycanda investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması potensialının qiymətləndirilməsi

Son onillikdə Azərbaycanda xarici investisiyaların cəlbi, prioritetliyi strateji səviyyəyə qaldırılmışdır. Düzdür, ölkəmizə yatırılan xarici investisiyaların əsas hissəsi neft və qaz sektoruna yönəldilmişdir. Bu məsələdə xarici investorların maraqları ilə bərabər, ölkəmiz üçün strateji əhəmiyyət kəsb edən milli maraqların qorunması da diqqət mərkəzindədir. Belə ki, ölkəmiz özünün təbii resurslarının iqtisadi və təsərrüfat dövryyəsinə cəlb edilməsi, milli iqtisadiyyatın davamlı və dayanıqlı inkişafının təmin olunması, əhalinin yaşayış səviyyəsinin yaxşılaşdırılması baxımından xarici investisiyaların sabit şəkildə cəlbində kifayət qədər maraqlıdır və bunlarla əlaqədar, dövlətin fəal investisiya siyasəti mövcuddur. 2004-2018-ci illərdə ölkə iqtisadiyyatına cəlb olunan investisiyaların ümumi həcmi 250 mlrd. dollardan çox olmuşdur və bunun əhəmiyyətli hissəsi xarici investisiyalara aiddir. Ölkəmizə investisiya axınlarının intensivliyi, eyni zamanda, maliyyə bazarlarının sabitliyi üçün ciddi önəm kəsb edir. Təsədüfi deyildir ki, ölkə Prezidentinin 6 dekabr 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında maliyyə xidmətlərinin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi"ndə ölkəmizdə maliyyə bazarlarının sabitliyi, dinamikliyi və maliyyə xidmətlərinin genişləndirilməsi məsələləri üzrə strateji hədəflər qarşıya qoyulmuşdur [25]. Bu baxımdan, ölkə iqtisadiyyatının müxtəlif sektorlarının inkişafında yeni mərhələ başlamışdır və strateji hədəflərə çatmaq istiqamətində külli məbləğdə investisiyalara ehtiyac yaranmışdır. Milli iqtisadiyyatın inkişafının qlobal iqtisadi çağırışlara uyğun olaraq modelləşdirilməsində və tənzimlənməsində investisiya mühitinin formalaşdırılması və onun cəlbəediciliyinin yüksəldilməsi amilləri həlledici xarakterə malikdir. Azərbaycanda investisiya mühitinin formalaşdırılması və cəlbəediciliyinin artırılmasının tənzimlənməsi zərurəti vardır [26]. Bu baxımdan, ölkəmizə xarici investisiyaların cəlb edilməsi imkanları obyektiv olaraq təhlil edilməli və real vəziyyət qiymətləndirilməlidir. Haqlı olaraq, bir

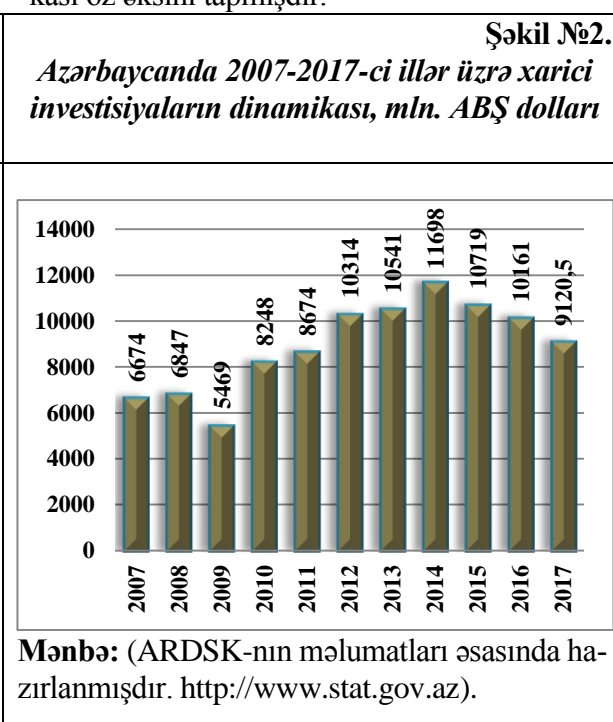
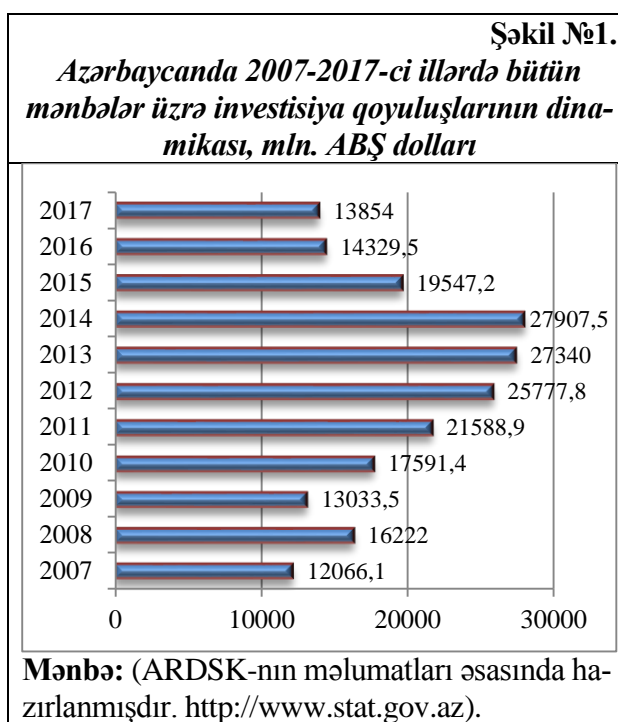

sıra tədqiqatçılar ölkəmizdə maliyyə bazarlarının inkişafının müasir dövrün tələblərinə cavab vermədiyini, investisiya mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlərin ləngliyini bildirmişlər [27]. Təsadüfi deyildir ki, son illərdə ölkəmizin iqtisadiyyatına investisiyaların yatırılması prosesləri, həmçinin iqtisadiyyata kredit qoyuluşunun dinamikası azalma tendensiyasına keçmişdir [28; 29].

Şəkil 1-də Azərbaycanda 2007-2017-ci illərdə bütün mənbələr üzrə investisiya qoyuluşlarının dinamikası verilmişdir.

Şəkil 1-dən yanaşsaq, 2007-2017-ci illər ərzində bütün mənbələr üzrə investisiya qoyuluşları qeyri-sabit olmuşdur. Belə ki, 2013-2014-cü illərdə güclü artım dinamikası diqqət çəkmiş, 2014-cü ildən investisiyaların ümumi həcmi 27,9 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir, lakin həmin ildən başlayaraq investisiyaların ümumi həcmi əhəmiyyətli səviyyədə azalmış və bu azalma 2014-2017-ci illərdə iki dəfədən çox təşkil edərək, 2017-ci ildə 13,9 mlrd. ABŞ dollarına yaxın olmuşdur.

Şəkil 2-də isə 2007-2017-ci illərdə Azərbaycana cəlb edilən xarici investisiyaların dinamikası öz əksini tapmışdır.

Şəkil 2-dən baxdıqda, bütün mənbələr üzrə investisiyalarda olduğu kimi, xarici investisiyaların dinamikasında da qeyri-sabitlik baş vermişdir. Belə ki, 2007-2014-cü illərdə xarici investisiyaların ümumi həcmi 75,4 % artmış və 2014-cü ildə 11,7 mlrd. ABŞ dollarına yaxın olmuşdur, lakin sonrakı illərdə azalma tendensiyası diqqət çəkmiş və 2014-cü ildə xarici investisiyaların ümumi həcmi 9,1 mlrd. ABŞ dolları səviyyəsinə düşmüşdür. Analoji vəziyyət birbaşa investisiyalara da aiddir, belə ki, 2014-cü ildə bu kateqoriyadan olan investisiyaların ümumi həcmi 8 mlrd. ABŞ dollarından çox olduğu halda, 2017-ci ildə cəmi 5,7 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir (bax: şəkil 3).

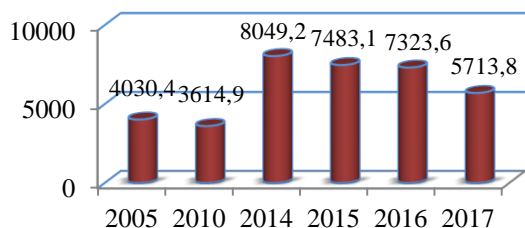
Şəkil 4-də isə Azərbaycanda 2005-2017-ci illər üzrə qeyri-neft sektoruna yatırılan investisiyaların dinamikası ayrıca verilmişdir və buradan da göründüyü kimi, 2017-ci ildə investisiyaların həcmi 2016-cı ilə nisbətə 2,1 dəfəyə yaxın azalaraq cəmi 813 mln. ABŞ dolları həcmində olmuşdur (bax: şəkil 4).

Təhlillərdən göründüyü kimi, son illərdə ölkəmizdə investisiyaların həcmi əhəmiyyətli səviyyədə azalmışdır. Bütün bunlar investisiya mühitinin global çağırışlara və müasir reallıqlara uyğun şəkildə yenidən formalaşdırılmasını, investorlar üçün maksimum cəlbedici mühitin yaradılmasını zəruri edir.

Şəkil №3.

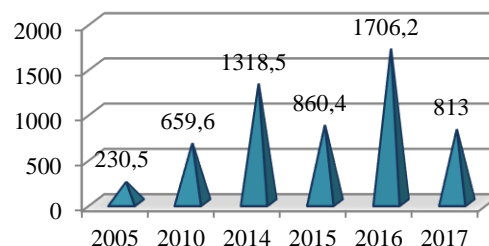
Azərbaycanda 2005-2017-ci illər üzrə birbaşa investisiyaların dinamikası, mln. ABŞ dolları

Mənbə: (ARDSK-nın məlumatları əsasında hazırlanmışdır. <http://www.stat.gov.az>).

Şəkil №4.

Azərbaycanda 2005-2017-ci illər üzrə qeyri-neft sektoruna yatırılan investisiyaların dinamikası, mln. ABŞ dolları

Mənbə: (ARDSK-nın məlumatları əsasında hazırlanmışdır. <http://www.stat.gov.az>).

Bunun üçün yeni mexanizmlərin, o cümlədən investisiya fəaliyyətinin təşviq edilməsi və xarici investorların hüquqlarının qorunması ilə bağlı əlavə tədbirlərin görülməsi haqqında ölkə Prezidentinin 18 yanvar 2018-ci il tarixli Sərəncamının müstəsna əhəmiyyətini də qeyd etmək lazımdır [30].

NƏTİCƏ

Yaxın perspektivdə Azərbaycanda investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması potensialının artırılması və yeni, daha işlək mexanizmlərin tətbiq edilməsi gözlənilir. Hesab edirik ki, investisiya cəlbediciliyinin yüksəldilməsi və investisiyaların intensivliyinə mane olan problemlər üzrə konseptual yanaşmalar həll olunmalı və investisiya siyasətinin köklü şəkildə təkmilləşdirilməsi tədbirləri görülməlidir və bunlara diqqəti yönəltmək istərdik:

➤ ölkəmizdə investisiya fəaliyyəti və investisiya cəlbediciliyi ilə bağlı məsələlərə yenidən baxılmalı, onlar müasir reallıqlar əsasında qiymətləndirilməli və tədbirlər görülməlidir;

➤ investisiya mühitinin mövcud mexanizmləri dərinlən araşdırılmalı və global iqtisadi çağırışların tələbləri səviyyəsində təkmilləşdirilməlidir;

➤ hər bir iqtisadiyyat sahəsinin prioritet fəaliyyət istiqamətləri üzrə mühüm əhəmiyyət kəsb edən investisiya layihələrinin hazırlanması, beynəlxalq investor kompaniyalarla birlikdə ekspertizadan keçirilməsi və bu layihələr üzrə güclü

kapitala malik investor kompaniyaların dəvət edilməsi təmin olunmalıdır:

➤ maliyyə bazarlarının inkişaf etdirilməsi, xarici investorların daha fəal şəkildə ölkəmizə gəlməsi, ilk növbədə, real iqtisadi sektorlara, xüsusilə qeyri-neft sektoru sahələrinə investisiyaların yatırılmasına münbit şəraitin yaradılması, investisiya cəlbediciliyinin yüksəldilməsi problemləri həll edilməlidir və s.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Stiglitz J.E., Ocampo J.A. Capital Market Liberalization, Globalization, and the IMF // Capital Market Liberalization and Development. New York, 2008, pp. 76-100.
2. Frenkel R. From the Boom in Capital Inflows to Financial Traps//Capital Market Liberalization and Development. New York: Oxford University Press, 2008, pp. 101-119.
3. Global Investment Trends Monitor (UNCTAD). - <http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx> (accessed April 28, 2016).
4. Турыгин О.М. Инвестиции как источник экономического роста: сравнительный анализ России и других стран // Современные проблемы науки и образования. №6, 2014. <http://www.science-education.ru>.
5. Кашкарева Е.А. Влияние прямых иностранных инвестиций на рост экономики: Дисс. канд. экон. наук. Красноярск, 2007.-239 с.
6. Голещихин О.С. Прямые иностранные инвестиции и экономическое развитие // Российское предпринимательство, 2012, Том 13. № 24, С. 21-26.

7. Овчинникова Н.Н. Влияние прямых иностранных инвестиций на экономический рост: модель потока капиталовложений в промежуточное производство. Дисс. канд. экон. наук. Москва, 2013.- 46 с.
8. Анисимова Э.В. Количественная и качественная оценка инвестиционного климата. Научный журнал, Краснодар, Россия. КубГАУ, №75(01), 2012.
9. Рязанова О.Е., Левченко Л.В. Инвестиционный климат как условие для развития инновационной экономики // Экономические Науки, №5(114), 2014, С.14-28.
10. Коломыц О.Н. Инвестиционный климат страны и ее регионов на современном этапе: сущность и критерии оценки // Вестник СГУТиКД. 2011. № 2 (16) – С.64-67.
11. Марковская Е.И., Анюшкина Е.С. Анализ влияния прямых иностранных инвестиций на экономический рост в развитых и развивающихся странах. <https://cyberleninka.ru>.
12. Цогоева М.И., Цоков З.Б. Прямые иностранные инвестиции и экономический рост // Экономические науки, 1, 2016, С.35-42.
13. Мусиенко С.А., Мусиенко А.А. Анализ проблем привлечения иностранных инвестиций и пути их решения // Инновационная наука, 2017, №4-1, С.39-48.
14. Харламова Т.Н., Краснопеева А.Ю. Проблема привлечения инвестиций и их оттока в экономике России // Ученые записки Тамбовского отделения РoCMY. 2016. №5.
15. Костенко С. С. К проблеме привлечения иностранных инвестиций // Юридические науки: проблемы и перспективы: материалы IV Междунар. науч. конф. Казань: Бук, 2016, С.124-126.
16. Девятловский Д.Н. Проблема привлечения иностранных инвестиций в экономику России // Современные наукоемкие технологии, 2012, № 7, С.46-47.
17. Əliyev Ş.T. Xüsusi iqtisadi zonaların tətbiqi problemi. Bakı: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondu, 2012.-360 s.
18. Əliyev Ş.T. Azad iqtisadi zonalar. Sumqayıt Dövlət Universiteti, 2013.-280 s.
19. Ахмадеев А.М., Сагатгареев Э.Р. Сущность и экономическое содержание инвестиций и процесса инвестирования. <http://www.bagsurb.ru>.
20. Фахтиев А.М. Экономические отношения формирования инвестиционного климата // Экономические науки. № 3, 2008, С.114-117.
21. Григорьева И.Д., Мишура Л.Г. Проблемы оценки инвестиций инновационных организаций. <http://www.kmu.itmo.ru>.
22. Семилякова К. В., Луганская Ю. В., Баранова И. В. Современные проблемы инвестиционной политики промышленного комплекса Ростовской области // Научно-методический электронный журнал «Концепт», 2017, Т. 39. – С. 2136–2140.
23. Машкин В. Сущность инвестиционного процесса. <https://www.eg-online.ru>.
24. Шимширт Н.Д., Копилевич В.В., Холодова Е.И. Современная инвестиционная и инновационная политика государства. Томск: Издательский Дом ТГУ, 2016.- 104 с.
25. Azərbaycan Respublikasında maliyyə xidmətlərinin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir. Bakı, 2016.-59 s.
26. Əliyev Ş.T. Azərbaycanın xarici iqtisadi siyasəti. Sumqayıt: Sumqayıt Dövlət Universitetinin Nəşriyyatı, 2015.-185 s.
27. Ataşov B.X. Maliyyə bazarları. Bakı, “Kooperasiya nəşriyyatı”, 2016. -456 s.
28. 2017-ci ildə Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair Arayış. <http://www.economy.gov.az>.
29. Əsas kapitala yönəldilmiş vəsaitlər. <http://www.economy.gov.az>.
30. İnvestisiya fəaliyyətinin təşviq edilməsi və xarici investorların hüquqlarının qorunması ilə bağlı bir sıra tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. Bakı, 18 yanvar 2018-ci il.

Мамедова Э.Б., д.ф.п.э.

Вопросы анализа и оценки проблем, препятствующих улучшению инвестиционной среды

Резюме

Цель исследования – заключается в исследовании вопросов анализа и оценки проблем, препятствующих улучшению инвестиционной среды в современном периоде.

Методология – состоит из системного и сравнительного подходов, методов анализа, синтеза проблем, препятствующих улучшению инвестиционной среды.

Результат – сформированы предложения и подготовлены рекомендации по вопросам анализа и оценки проблем, препятствующих улучшению инвестиционной среды.

Ключевые слова: *инвестиционная среда, привлекательность инвестиционной среды, эффективность инвестиций, прямые иностранные инвестиции.*

Mamedova E.B., PhD.

Issues of the analysis and assessment of the problems interfering improvement of the investment environment

Abstract

Purpose of the research – consists of a research of issues of the analysis and assessment of the problems interfering improvement of the investment environment in the modern period.

Methodology – consists of systematic and comparative approaches, methods of the analysis, synthesis of the problems interfering improvement of the investment environment.

Finding – offers and recommendations about issues of the analysis and assessment of the problems interfering improvement of the investment environment are prepared.

Keywords: *investment, environment, investment attractiveness, Foreign direct investment.*

Daxil olub: 16.10. 2018

Rəy verib: Sumqayıt Dövlət Universitetinin prof. Əliyev Ş.T.